כפר עולמי · יחידה 1: החיים בעולם משתנה · חוברת קטנה

אפקט הדומינו ונופים משתנים

חוברת תלמיד · **ז׳ רגיל**

אבן אחת נופלת – וכל השורה אחריה. ככה גם בעולם המחובר.

שם:	כיתה:	תאריך:

מה בחוברת?

1. מושגי מפתח
2. קוראים: שינוי אחד מוביל לשינוי הבא
3. חלק א׳ – מתרגלים מושגים
4. חלק ב׳ – בודקים הבנה
5. חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים
6. כרטיס יציאה ✂

משחקים לשיעור הזה (חידון מהיר, איש תלוי, טריוויה ועוד) באתר: https://geo-z-chovrot-tiny.sites.tab.bot/

יצרה: רוית ראש בן ישי

מושגי מפתח

קראו את המושגים. נשתמש בהם בכל החוברת.

משבר כלכלי

תקופה שבה עסקים ובנקים מפסידים, אנשים מאבדים עבודה והכלכלה של מדינה או של העולם נחלשת.

לדוגמה: המשבר של 2008 שהתפשט מארצות הברית

אפקט דומינו

שינוי או משבר במקום אחד שגורר שרשרת של שינויים במקומות אחרים, בזה אחר זה.

לדוגמה: בנק קורס, ואחריו בנקים במדינות אחרות

רעיית יתר

מצב שבו עדרים גדולים מדי אוכלים את הצמחייה מהר יותר ממה שהיא מספיקה לצמוח מחדש.

לדוגמה: עדר עיזים גדול שלא משאיר אף שיח

מדבור

תהליך שבו אזור יבש למחצה מאבד צמחייה וקרקע פורייה והופך דומה למדבר, בגלל הטבע ופעולות האדם.

לדוגמה: שדות בחגורת הסאהל שהפכו לחול

קו החוף

הקו שבו היבשה פוגשת את הים; הוא זז בגלל גלים, זרמים ובנייה של האדם.

לדוגמה: חוף שהלך ונעשה צר בגלל בנייה

סחיפת קרקע

הרחקה של שכבת הקרקע העליונה והפורייה בידי רוח או מים, בעיקר כשאין צמחים שמחזיקים אותה.

לדוגמה: סופת אבק שמעיפה אדמה משדה חשוף

נוף טבעי

נוף שנוצר בידי כוחות הטבע, כמעט בלי התערבות של האדם, כמו הרים, יערות וחולות.

לדוגמה: דיונות חול שאיש לא בנה בהן

שובר גלים

מבנה מאבנים או מבטון בתוך הים שמחליש את הגלים ומגן על נמל או על חוף.

לדוגמה: סוללת סלעים בכניסה לנמל

קוראים

שינוי אחד מוביל לשינוי הבא

העמידו שורה של אבני דומינו והפילו את הראשונה – כל השורה נופלת בזו אחר זו. גם בעולם המחובר שינוי שמתחיל במקום אחד עובר במהירות למקומות אחרים. לתופעה הזאת קוראים "אפקט דומינו". דוגמה מוכרת היא המשבר הכלכלי של 2008, שהתחיל בארצות הברית ותוך זמן קצר פגע בכלכלות ביבשות רבות.

איך זה קרה? בנקים בארצות הברית נתנו הלוואות לדירות גם לאנשים שהתקשו להחזיר אותן. כשרבים לא הצליחו לשלם, הבנקים הפסידו סכומי עתק, וחלקם קרסו. בנקים במדינות אחרות השקיעו באותן הלוואות והפסידו גם הם. באיסלנד, למשל, קרסו שלושת הבנקים הגדולים. עסקים צמצמו פעילות, ואנשים במדינות רבות פוטרו.

גם הנוף משתנה. אחד התהליכים הבולטים הוא מדבור: אזור יבש למחצה בשולי מדבר מאבד את צמחייתו ואת הקרקע הפורייה ונעשה דומה למדבר. זה קורה בחגורת הסאהל שמדרום לסהרה, כשבצורת ממושכת מצטרפת לרעיית יתר, לכריתת עצים ולשאיבת יתר של מים. בלי צמחים, רוח וגשם גורמים לסחיפת הקרקע.

גם קו החוף משתנה. גלים וזרמים מזיזים חול לאורך החוף כל הזמן. כשבונים נמל או שובר גלים, תנועת החול נחסמת: בצד אחד החוף מתרחב, ובצד השני הוא נסחף ומצטמצם. כך הנוף הטבעי הולך ומתמעט, והנוף האנושי תופס שטח גדול יותר. השאלה הגדולה היא איך לפתח ובכל זאת לשמור על הטבע.

חלק א' – מתרגלים מושגים

בחלק הזה נחבר כל מושג להגדרה שלו, ונזהה דוגמאות מהחיים.

1. התאימו: כתבו בריבוע את האות של ההגדרה המתאימה.

1. אפקט דומינו		**א.** הרחקה של שכבת הקרקע העליונה והפורייה בידי רוח או מים, בעיקר כשאין צמחים שמחזיקים אותה.
2. משבר כלכלי		**ב.** הקו שבו היבשה פוגשת את הים; הוא זז בגלל גלים, זרמים ובנייה של האדם.
3. מדבור		**ג.** מצב שבו עדרים גדולים מדי אוכלים את הצמחייה מהר יותר ממה שהיא מספיקה לצמוח מחדש.
4. רעיית יתר		**ד.** תקופה שבה עסקים ובנקים מפסידים, אנשים מאבדים עבודה והכלכלה של מדינה או של העולם נחלשת.
5. סחיפת קרקע		**ה.** תהליך שבו אזור יבש למחצה מאבד צמחייה וקרקע פורייה והופך דומה למדבר, בגלל הטבע ופעולות האדם.
6. קו החוף		**ו.** שינוי או משבר במקום אחד שגורר שרשרת של שינויים במקומות אחרים, בזה אחר זה.

2. השלימו: לאיזה מושג מתאימה כל דוגמה?

מחסן מילים: שובר גלים סחיפת קרקע נוף טבעי קו החוף

1. דיונות חול שאיש לא בנה בהן – זו דוגמה ל־_____
2. סוללת סלעים בכניסה לנמל – זו דוגמה ל־_____
3. חוף שהלך ונעשה צר בגלל בנייה – זו דוגמה ל־_____
4. סופת אבק שמעיפה אדמה משדה חשוף – זו דוגמה ל־_____

חלק ב' – בודקים הבנה

חזרו לקטע הקריאה. הקיפו את התשובה הנכונה, וסמנו נכון או לא נכון.

1 מדוע המשבר של 2008 פגע גם בבנקים מחוץ לארצות הברית?

- א. כי היה להם מזג אוויר רע
- ב. כי הם השקיעו באותן הלוואות
- ג. כי הם היו קטנים מדי
- ד. כי הם היו סגורים בזמן המשבר

2 איזה צירוף גורמים מוביל למדבור בסאהל?

- א. בצורת, רעיית יתר וכריתת עצים
- ב. שלג, קור ורוחות
- ג. בניית נמלים ושוברי גלים
- ד. הרבה גשם ונהרות

3 מה קורה לחוף כשבונים שובר גלים?

- א. החוף נשאר בדיוק אותו דבר
- ב. החוף כולו נעלם מיד
- ג. בצד אחד החול מצטבר ובצד השני החוף נסחף
- ד. החול הופך לסלעים

4 מה ההבדל בין נוף טבעי לנוף אנושי?

- ◯ א. אין הבדל
- ◯ ב. נוף טבעי נמצא רק בים
- ◯ ג. נוף אנושי נוצר רק ביערות
- ◯ ד. נוף טבעי נוצר בידי הטבע, ונוף אנושי בידי האדם

5 מה תפקיד הצמחים במניעת סחיפת קרקע?

- ◯ א. שורשיהם מחזיקים את הקרקע
- ◯ ב. הם מושכים גשם
- ◯ ג. הם מחממים את האדמה
- ◯ ד. הם מגדילים את הרוח

נכון או לא נכון? אם לא נכון – תקנו בשורה.

		נכון	לא נכון
1	אפקט דומינו קורה רק בכלכלה.	נכון	לא נכון
2	בעולם המשתנה הנוף הטבעי הולך ומתמעט.	נכון	לא נכון
3	מדבור קורה באמצע המדבר הגדול.	נכון	לא נכון
4	כשאנשים מאבדים עבודה, גם חנויות עלולות להיפגע.	נכון	לא נכון

חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים

כאן אין תשובה אחת נכונה. כתבו במשפטים מלאים והסבירו את דעתכם.

1 בנו שרשרת דומינו של ארבע חוליות למשבר של 2008.

2 השוו בין מדבור לבין שינוי קו החוף: מה דומה ומה שונה?

התחילו כך: דומה: ... שונה: ...

3 מועצה רוצה לבנות שכונה בשטח פתוח. כתבו טענה אחת בעד ואחת נגד.

התחילו כך: בעד: ... נגד: ...

כרטיס יציאה – אפקט הדומינו ונופים משתנים

גזרו לאורך הקו המקווקו ומסרו למורה. שם: _____

1 אבן הדומינו הראשונה במשבר 2008 הייתה...

2 שני גורמים למדבור: ...

3 מה הייתי מחליט על בנייה בשטח פתוח, ולמה?

איך הבנתי? ◯ הבנתי היטב ◯ הבנתי חלקית ◯ אני צריכים/ות עזרה